

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ – ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

сторони моделей і розкриття естетичної мінімальними засобами – нескладною формою та оздобленням. Художник-модельєр застосовує традиційну систему декорування, лаконічне трактування орнаментів тощо. Другий – моделювання концертно-сценічного костюма з виразною естетичною цінністю, складною і змістовною художньою образністю. Робота в цьому напрямі дає художнику широкі можливості образно-асоціативного підходу. Третій напрям – створення художнього, унікального костюма, призначеного швидше для презентації творчих можливостей художника на різноманітних виставках, конкурсах, фестивалях.

Елементи народного одягу можуть бути використані при вивченні моделювання на уроках обслуговуючої праці в загальноосвітній школі. Програмою обслуговуючої праці в 5 – 11 класах передбачаються уроки з моделювання швейних виробів. Організуючи їх, вчитель повинен пояснити учням, що моделювання – це галузь прикладного мистецтва, і кожен, хто ним займається, сам повинен бути хоча б трохи художником. Звісно не можна вимагати від всіх професійних знань і навичок, але розвивати в школярів художній смак необхідно. Велику роль

в цьому відіграє вивчення народного мистецтва.

Висновок. Отже, аналіз наукової літератури та власний педагогічний досвід дають підстави зробити висновок про доцільність використання елементів народного костюма у моделюванні одягу на уроках обслуговуючої праці в загальноосвітній школі. Народний костюм вирізняється і кольоровою гамою, і багатством обробки та доповнень. Це дає змогу знаходити оригінальні способи конструювання сучасного одягу.

1. Горина Г. Народные традиции в моделировании одежды. – М., 1974. – 145 с.

2. Николаева Т. История украинского костюма. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.

3. Пармон Ф. Композиция костюма. – М., 1985. – 225 с.

4. Русский костюм 1870–1890 гг. Выпуск четвертый / Под. ред. Рындина В. – М.: Всероссийское театральное об-во, 1965. – 183 с.

5. Стриженова Т. Из истории советского костюма. – М., 1972. – 321 с.

6. Украинські народні традиції в сучасному одязі: Альбом. – К., 1970. – 372 с.

7. Хэрролд Р. Костюмы народов мира. Иллюстр. энциклопедия. – М.: Эксмо – Пресс, 2002. – 239 с.

Ольга Гарбич-Мошора, аспірант

Київського національного аграрного університету

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ – ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

У статті висвітлюються різні підходи до означення поняття “здібності”, дається короткий аналіз структури творчих здібностей, обдарованості, тестів.

Актуальність проблеми. Основною метою системи освіти є створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, які зможуть навчатись протягом всього життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Саме тому виховання та розвиток творчих здібностей особистості є одним з важливих завдань вищої освіти. Важливо розвивати творчий потенціал студентів, вчити їх критично мислити, швидко орієнтуватися у складних професійних ситуаціях і знаходити єдино правильні рішення. Необхідно домогтися не тільки теоретичного осмислення складності завдань, що постають перед студентом як фахівцем, а й спонукати його працювати енергійно, ініціативно, зі знанням справи та максимальною віддачею, дати добру практичну підготовку, озброїти ефективними методами колективної та індивідуальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вітчизняна теорія здібностей створювалася спільною працею таких видатних психологів, як Б.М. Теплов, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Б.Г. Ананьєв, В.А. Крутецький, А.Г. Ковальов та інші.

Проблемами розвитку творчих здібностей, творчої особистості, вивченням мотивів творчої діяльності займались Ю.З. Гільбух, О.М. Леонтєв, О.М. Магюшкін та інші. Вивченню психологічних аспектів формування та розвитку творчих здібностей, аналізу їх структури присвячені роботи Л.С. Виготського, Б.М. Теплова, В.О. Крутецького, О.Н. Лука, Я.О. Пономарьова, С.Л. Рубінштейна та інших.

Питання технічної творчості висвітлено у працях Г. Альтшулера, В. Блохіна, М. Давлетшина, А. Есаулова, М. Зіновкіної, Ю. Іванова, К. Зуєва, І. Калюшиної, В. Міхельковича, В. Моляко, В. Морозова,

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ – ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

В. Радомського, О. Романовського, А. Савенкова, Ю. Фокіна, Е. Чугунової та ін.

Специфіку здібностей до окремих видів діяльності технічного спрямування (конструювання, раціоналізаторства і винахідництва, загальнотрудоуних умінь) досліджували С.М. Василейський, Є.О. Мілерян, О.П. Нечаєв, В.М. Ребус, вузькоспеціальних технічних здібностей (залізничного транспорту, льотної справи, конвеєрного виробництва) – М.Г. Левандовський, К.К. Платонов, В.В. Чебишева.

Виклад основного матеріалу. Творчість – це здібність людини, яка виникає в процесі діяльності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу, що задовольняє багатуокладність суспільних вимог. Проблема творчості досліджувалася та досліджується з позицій різних наук і наукових напрямків. Як відзначає О.І. Табідзе, “творчістю варто вважати не всяке відкриття, а лише таке, яке має об'єктивно цінний характер. Творчість – це відкриття об'єктивних цінностей. Цим і пояснюється загальне значення результатів творчості і характер творчої діяльності. Саме об'єктивна цінність з її характерними властивостями рухає творчою особистістю, визначає специфічні особливості творчого процесу” [3].

Творчість, за словами американського психолога Еріха Фромма, це здатність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [9]. Щоб досконало розвивати творчість дитини педагог повинен бути не тільки майстерним викладачем, педагогом, а й психологом; повинен мати теоретичну підготовку в аспектах психології та педагогіки, творчо і вдало використовувати її на практиці.

У своїх дослідженнях Б.М. Теплов і Н.С. Лейтес, приходять до висновку, що у підлітковому віці в більшості дітей їхній творчий потенціал найчастіше знижується. Хоча і підлітковий вік має свою специфічну сенситивність і вносить свій особистий внесок у становлення творчого потенціалу особистості.

У вищій школі зустрічаються студенти, що вперше в цьому віці починають проявляти ознаки неабиякого інтелекту. Значні зрушення в розумовому розвитку в частини студентської молоді, становлять великий інтерес у плані вивчення різних варіантів вікового розвитку і формування у зв'язку з цим загальних розумових здібностей. Проблема творчості в даний час найчастіше ототожнюється з інтелектуальними

можливостями людини, тому на даний час вивчення розумових здібностей є найактуальнішою проблемою. У своїх роботах, присвячених вивченню креативних процесів, П. Торренс, Дж. Гілфорд основний акцент роблять на тому, що креативність залишається однією зі складових частин інтелектуальної обдарованості. Працюючи із студентами, ми можемо робити припущення, що особливості вікового розвитку, які проявляються в них, можуть стосуватися їхніх особистісних якостей та становлення їхньої індивідуальності.

На сьогоденному етапі підготовки студентів вищих навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності актуалізується важливість такого чинника, як позитивне ставлення до цієї діяльності, стимулювання мотивації до творчої праці. Саме творчість є тим засобом, що забезпечує не тільки набуття майбутніми спеціалістами ґрунтовних знань, а й формування у них мобільності – важливої особистісної характеристики, яка своєю чергою, допомагає молодій людині підноситися на якісно новий рівень самореалізації, саморозвитку у професійній діяльності.

Творча діяльність, за словами О.К. Тихомирова, не просто характеризується мотивами, цілями, операціями, а й є джерелом нових мотивів, цілей, операцій. Творчу діяльність можна визначити як “одиницю життя, яка включає породження психічних новоутворень, реальна функція яких – в тому, що вона надає людині можливість створювати новий предметний світ” [6].

Французький математик Ж. Адамар виділяє в цьому процесі чотири стадії: підготовку; інкубацію; осяяння; перевірку. Американський психолог Дж. Россмен виділив сім стадій: усвідомлення потреби; аналіз її; вивчення доступної інформації; формулювання пропозиційних рішень, що пропонувалися раніше; критичний аналіз цих рішень; народження нової ідеї; експериментальна її перевірка.

Досить неординарною є точка зору англійця М. Кертона та австралійця Г. Карна, які висловили думку що люди, в яких розвинуті творчі здібності, поділяються на “новаторів” та “адаптерів”. І одні, і другі мають здатність до творчості, причому відрізняються не продуктивністю, а стилем мислення. “Адаптери” схильні вдосконалювати та поліпшувати використані методи, дотримуючись загальноприйнятих поглядів. “Новатори” ж висувають ідеї, що передбачають радикальні зміни.

Щоб краще було зрозуміти цей поділ наведемо такий приклад. Припустимо, що трирічній дитині

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ – ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

дуже хочеться доторкнутися до собаки, а мати їй забороняє. Як у даній ситуації вчинять “новатор” та “адаптер”.

Дитина “новатор” у відповідь на заборону торкатися рукою буде робити спробу зробити це ногою, якщо не вийде ногою, спробує стати рачки та зробити це головою, що не було заборонено. В свою чергу маленький “адаптер”, методично ридатиме, доки знесилена мати не дозволить йому робити все, що тільки заманеться. Як бачимо, свого досягли двоє дітей, але поведінка першої більше схожа на те, що ми звикли вважати творчістю.

Єдиного правильного, об’єктивного тлумачення творчої діяльності, прийнятого для всіх випадків, дати неможливо – стверджує І.П. Волков. Адже прояви творчості в кожного індивіда настільки різноманітні, що чіткої межі між творчою діяльністю і високим рівнем майстерності провести скоріш за все неможливо [1].

Творчість, пов’язана з необхідністю відходу від традиційних рішень, з пошуком нових шляхів досягнення навіть традиційних цілей, – це невід’ємна частина трудової діяльності сучасного інженера [8; 9]. Тільки через активну творчу діяльність можна досягти глибокого усвідомлення студентами дидактичного матеріалу, а також розвитку творчого мислення, яке, своєю чергою є найважливішою передумовою успішної професійної діяльності у сфері творчих технічних професій.

Технічна творчість – вид діяльності внаслідок якої створюються технічні об’єкти з ознаками корисної та істотної новизни. Творча технічна діяльність – це, виходячи з визначення поняття творчості, така діяльність, у процесі якої створюються якісно нові матеріальні та духовні цінності в галузі техніки та пов’язаних з нею галузях духовної й матеріальної культури. Цієї думки дотримуються всі дослідники особливостей інженерної діяльності, що знайшло відображення у вимогах до випускника інженерного ВНЗ, сформульованих на Всесвітньому конгресі з інженерної освіти в 1992 році:

- професійна компетентність;
- комунікативна готовність;
- розвинута здатність до творчих підходів у розв’язанні професійних задач; стійке позитивне ставлення до своєї професії, прагнення до постійного особистісного та професійного вдосконалення; володіння методами техніко-економічного аналізу виробництва з метою його раціоналізації, оптимізації та реновації;

- розуміння тенденції та основних напрямків розвитку науки та техніки [8].

Це означає, що молодий інженер, прийшовши на робоче місце після закінчення ВНЗ, має продемонструвати розвинуту здатність до творчих підходів, тобто розвиток її має відбутися під час його навчання, що викликає необхідність формування в студентів потреби у творчій самореалізації та розвитку творчих, технічних здібностей з перших днів перебування у вищій школі.

О.Г. Ковальов, В.М. Мясичев, працюючи над питаннями про розвиток, структуру здібностей прийшли до висновку, що розвиваючи здібності, потрібно брати до уваги важливе методологічне положення про взаємодію нахилів і здібностей. Врахування у виховній роботі сфери суб’єктивності особистості, що охоплює індивідуальне сприйняття нею світу та її уподобання – ще один чинник розвитку здібностей. Цьому має допомагати виконання навчальних завдань, що розкривають в учнів, студентів їхні нахили, мрії, прагнення, участь в іграх, вікторинах, інших заходах, які активізують удосконалення природних задатків, опрацювання психологічних методик, що дозволяють особистості накопичувати інформацію такого характеру про себе та сприяють розвиткові її рефлексивності.

Вивчення творчих здібностей становить важливу проблему як для педагогів, так і для батьків. “Здатність до творчості, – стверджував академік В.О. Ендельгардт, – це найвищий дар, яким нагородила природа людину на нескінченно тривалому шляху її еволюційного розвитку”.

Серед основних компонентів творчих здібностей В.О. Моляко виділяє: пошук нового; наполегливість у досягненні мети; гнучкість мислення; сміливість та енергійність; оригінальність у вирішенні проблеми [2]. А.Н. Лук виділяє три етапи творчої діяльності: задум, перетворення задуму в обдуманний план, втілення плану в матеріальну форму. В.І. Шишкіна у своїх дослідженнях доводить, що творчі здібності тісно пов’язані з такими якостями особистості, як наполегливість у праці, гнучкість розуму, багата пам’ять та уява, інтуїція, критичність, нестандартність мислення.

Своєрідність технічних здібностей зумовлюється діяльністю, в якій вони виявляються. Ця діяльність спрямована на зміну, перетворення того, що існує, на побудову і використання нових конструкцій, механізмів, машин. Для здійснення технічних задумів також потрібне пізнання дійсності, але воно виступає тут

як засіб її перебудови. Відповідно до цього виникає специфічна спрямованість спостережливості людини (на явища техніки, її властивості), її мислення (на розкриття принципів побудови, закономірностей функціонування різних механізмів) і уяви (створення з наявних елементів образів нових конструкцій). Розв'язання конструктивно-технічних задач потребує поєднання образу і слова, розумових і практичних дій, сміливих польотів конструктивної фантазії і точних розрахунків, потрібних для реалізації її витворів, інтересу і любові саме до таких завдань, а також усіх інших якостей, необхідних для успіху всякої творчої діяльності.

М.Г. Каспарова вважає, що здібності до певного виду діяльності необхідно не тільки враховувати, їх треба цілеспрямовано та наполегливо розвивати. Для того, щоб діяльність мала формувальний характер, вона повинна бути організована відповідно до принципів розвивального навчання, тобто згідно з Л.С. Виготським, орієнтуватися на “зону найближчого розвитку”; діяльність повинна мати творчий характер; діяльність повинна бути глибоко позитивно мотивованою. Саме при такій організації діяльності створюються умови для розвитку здібностей.

Найвищим виявом здібностей є обдарованість – серед групи здібних дітей лише одна може бути обдарованою. *Обдарована дитина* – це дитина, яка вирізняється яскравими, іноді видатними досягненнями у певному виді діяльності. На відміну від здібної, обдарована дитина: мислить оригінально, творчо; добре розуміє гумор; має багату уяву; має жагу знань, цікавість; відрізняється від інших дітей своєю незалежністю, віддає перевагу товариству дорослих.

Проблема обдарованості була об'єктом дослідження педагогів і психологів – як вітчизняних так і зарубіжних. Різні її аспекти досліджували Д.Б. Богоявленська, Л.С. Виготський, І.С. Волощук, В.А. Крутецький, Н.С. Лейтес, В.О. Моляко, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов. Велику кількість праць з питань обдарованості опублікували зарубіжні дослідники: Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі, Г. Пасоу, П. Торрес та інші.

Обдарованістю вважають високий рівень розвитку здібностей людини, що дає їй змогу досягти особливих успіхів у певній діяльності.

Обдарованість – це наявність внутрішніх умов для визначних досягнень у діяльності; неперервне утворення, про неї можна стверджувати, що вона є, або її немає, оскільки в кожному з нас вона є різною мірою.

Обдаровані діти, за словами І.С. Волощука,

це такі, які мають талант до якогось виду діяльності і унікальні творчі здібності; це діти з високими інтелектуальними здібностями, які досягають значних академічних успіхів.

Термін “обдарованість” означає, що учні мають незвичайні здібності вчитися самостійно і мислити абстрактно та незалежно.

Робота з обдарованими дітьми, за словами Д.Б. Богоявленської повинна мати в своїй основі серйозні наукові і науково-методичні розробки, які забезпечують розв'язання таких проблем, як *виявлення, навчання і розвиток* обдарованої дитини.

Визначаючи концептуальні основи розробки єдиної логіко-структурної схеми виявлення обдарованих дітей Г.Дж. Айзенк вважав, “...наїефективнішим рішенням проблеми діагностики обдарованості є раціональне поєднання тестів вимірювання інтелекту загальних здібностей, спеціальних здібностей і навчальних досягнень учнів.

Завданням тестів є активізація всіх інтелектуальних процесів, які дають можливість пережити творчий злет і радість перемоги при знаходженні правильної відповіді. Інтелект визначається швидкістю розумових процесів”. Думається, що саме тести дають можливість судити перш за все про гнучкість інтелекту [5].

Тести почали застосовувати з 1864 року у Великобританії, де термін “тест” запровадив американський психолог Дж. Кеттел. Перші тести, що оцінюють інтелект, з'явилися на початку ХХ ст., коли французький уряд доручив Біне та Сімону у 1905 році скласти шкалу інтелектуальних здібностей для школярів. Перед розробниками даної теорії ставилася мета – виявити обдарованих та відстаючих.

Тест – система прийомів для випробування та оцінювання окремих психічних рис і властивостей людини. Тест це єдиний, продуманий ряд завдань, який не можна ділити на частини. За словами К. Ингекампа, тестування – це метод педагогічної діагностики, за допомогою якого вибір поведінки, що презентує передумови чи результати навчального процесу, повинен максимально відповідати принципам зіставлення, об'єктивності, надійності та валідності вимірів, повинен пройти обробку, інтерпретацію й бути прийнятим для застосування в практиці [5].

У педагогічній практиці розрізняють:

тести розумової обдарованості (тести інтелекту, які повинні з'ясовувати стан мислення, пам'яті, уваги та інших характеристик психічного розвитку особистості);

тести навчальної успішності (тести

досягнень, які призначені для з'ясування рівня засвоєння знань);

індивідуальні тести.

Конструкції індивідуальних тестів поділяються на дві основні групи: тести об'єктивного оцінювання поведінки та самоописові тести. У тестах об'єктивного оцінювання поведінки джерелом інформації про певну рису особистості слугує реальна поведінка досліджуваного в процесі тестування. У самоописових тестах роль джерела інформації виконують повідомлення досліджуваного про типову для нього форму поведінки, психічний стан, переживання, настрої, інтерес тощо.

Тести досягнень, що використовуються для визначення рівня професійної підготовки фахівців, отримали назву "тести професійної компетентності". Тести професійної компетентності – це система контрольних завдань стандартизованої форми, орієнтованих на вимір і оцінку обсягу, повноти, системності, міцності та осмислення професійних знань, а також дієвості і самостійності умінь випускника вищого навчального закладу, які дозволяють зіставити рівень його досягнень у процесі професійної підготовки з еталонними вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики до професійних умінь, які характеризують здібності і здатність випускника виконувати соціально-виробничі функції на певному рівні кваліфікації та кваліфікаційної спеціалізації у конкретній сфері праці.

Характерною ознакою тестових завдань є складність у їх виконанні, вони економічні в часі, особам, які підлягають тестуванню, не доводиться витратити час на самостійне складання, формулювання відповідей і на поширений письмовий їх виклад.

Переваги тестів полягають у можливості перевірити стан засвоєння значної частини навчального матеріалу, одночасно охопити велику кількість студентів, забезпечити об'єктивність в оцінюванні знань. Тести економічні в часі: не доводиться витратити час на самостійне складання, формулювання відповідей і на їх поширений письмовий виклад, він зосереджує свою увагу на обдумані відповіді по суті. Тест не дає можливості відхилитися від висвітлення основних питань даного розділу чи теми, що цілком можливе у випадку вільної письмової чи навіть усної відповіді. Метод тестів дає змогу мати кількісні показники успішності студентів, які можна математично обробляти. Тестування дає досить точну картину засвоєння студентами навчального матеріалу.

На нашу думку, важливо створити

середовище успішне для розвитку мислення, а зміст тестів побудований на словесному, буквеному, цифровому матеріалі є чудово підібраним тренувальним матеріалом для розвитку розумових здібностей.

Висновок. Узагальнюючи погляди психологів та педагогів на процес формування та розвиток потреб людини на специфіку потреби особистості у творчому розвитку, дає змогу стверджувати, що ця потреба буде успішно розвиватися і за відсутності прямого педагогічного впливу, якщо будуть створені сприятливі умови для творчого розвитку задатків, творчих здібностей обдарованої особистості.

Сформувати творчу особистість, а тим більше її потребу у самореалізації можна лише за умови творчої атмосфери у навчально-виховному процесі, де студент є об'єктом творчої діяльності, адже саме суб'єктивне сприйняття ним власних здібностей, оцінка своєї компетентності визначають мотивацію та наполегливість у діяльності.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що творчі здібності виявляються не в самих знаннях, уміннях і навичках, а в динаміці їх набування, наскільки швидко і легко людина засвоює конкретний вид діяльності.

1. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури.* – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

2. Моляко В.А. *Психологические проблемы творческой деятельности.* – К., 1990. – 16 с.

3. Пономарев Я.А. *Психология творчества: перспективы развития* // Психолог. Журнал. – 1994. – т.15. – №6. – С. 38 – 50.

4. Сторож О. *Теоретико-методологічні підходи до вивчення творчого мислення* // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. – 498с.

5. Тепла Н. *Використання ситуаційних задач та тестування.* // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2007. – №3 (18).

6. Тихомиров О.К. *Теория деятельности, изменной информационной технологией* // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология, №2., 1993. – С. 31 – 41.

7. Фокин Ю.Г. *Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений.* – М.: Изд. центр "Академия", 2002. – 224 с.

8. *Формирование личности инженера в вузе. Проблемы воспитания в процессе обучения.* – К.: Вища школа, 1982. – 175 с.

9. Fromm E. *The creative altitude / Creativity and cultivation: H.Anderson (Ed.).* – N.7.: Harper Row, 1959.